

Grynaeus Tamás

„APOKRIF” ELEMEK A DÁVODI NÉPHAGYOMÁNYBAN

Dávod római katolikus magyar község Bajától délre a mai határ közvetlen közelében. Oklevélben először 1321-ben említik, Davothaza néven szerepel a Lazarus-féle térképen (1528). A hódoltság idején lakossága elmenekült, átmentileg gör.keel. szerbek lakták, akik a környezet-, és az időjárás mostohaságára hivatkozva 1764-ben elhagyták a falut, majd Felső-Magyarországról települt be újra, nagy valószínűséggel a többi Duna-Tisza közti községhez hasonlóan, nem egy helyről.

Dávod a Duna-menti összefüggő magyar nyelvterület déli határa közelében fekszik, közvetlen déli szomszédja (Hercegszántó) katolikus-pravoszláv sokabunyevác község. Bunyevácok laknak még Vaskúton, és Garán is. Északi szomszédja, Csátalja német többségű volt a II. világháború utánig, Garán és Nagybaracsán is laktak németek; szerbek Garán és Hercegszántón is.

Dávod néphitéből máskor már mutattam be részleteket¹, itt most néhány a vallási élettel kapcsolatos olyan ritkább hagyományt szeretnék bemutatni, melyek a biblikus – egyházi hagyománytól ill. a magyar nyelvterület más részein gyűjtött szájhagyományoktól eltérnek. Így értem a címbeli, idézőjelbe tett „apokrif” jelzöt.

A hallott hiedelmeket-szokásokat és párhuzamaikat a karácsonyi ünnepkörrel kezdve sorolom föl:

Karácsonykor nem főznek, de jól megrakják a tüzet, hogy melegedjen a Kisjézus. *Karácsony böjttjén magyaroknál, és más nemzetiségeknél sok tűzzel kapcsolatos hagyomány, rítus ismert, s az is hogy, akkor éjjel nem szabad hagyni a tüzet kialudni². Az indoklásra nem találtam hazai párhuzamot³.*

Éjféλι misekor szabad a kántornak egy nótát is eljátszani. *Az éjféλι misén pástorok szereplése, éneklése, zenélése ismeretes. Kicsit hasonló szokásról csak Tápén tudok: itt „máig elvárják a kántortól, hogy mise alatt dudaszzerű futamokat szólaltasson meg az orgonán”⁴.*

A karácsonyi asztal alá tett fűrés, szekerce – mert Sz.József ács volt – csak újévig volt ott, mert akkor már József menekült a Kisdeddal. *A karácsonyi asztal*

¹ Grynaeus 1991, 1992, 1993: Grynaeus–Szabó 1993.

² Bálint 1973, 62-63.

³ Oroszoknál a karácsonykor rakott nagy tűz az elhúnyt ősoket melegíti. Zelenin, D.: Die ostslawische Volkskunde adatára Kámán Erzsébet hívta föl figyelmemet, ezúton is köszönöm.

⁴ Bálint 1973, 99.

alá helyezett vetőmag, háztartási eszközök, lószerszám stb. országszerte ismert, gyakorolt szokás. Itt a szokás és tartamának indoklása különös, a többiektől eltérő⁵, Szíhalomról (Borsod m.) tudunk a szokás ugyanilyen magyarázatáról⁶.

Nagypénteken kenyeret kell sütni, mert annak a szagától éledt az Ur Jézus a Golgotán (kinyitották a kiskaput, hogy a kenyér szaga kimenjen). A vízbefűlt keresésére vagy villám okozta tűz oltására szolgáló nagypénteken sütött cipó sokhelyt ismert, Bezdánban avval az indokolással sütnék nagypénteken kenyeret, hogy a húsvéti ünnep alatt ne kelljen sütni. Általában azonban nagypénteken nem szabad kenyeret sütni (tűz sem éghet!), a tilalom megszegője súlyosan bűnhődik (a kenyér kővé válik, vérzik, sír, stb.)⁷. A dávodihoz hasonló hagyományokat a hazai németsegnél találunk. A szomszédos Csátalja németjei nagypénteki kenyérsütéskor a kiskaput kinyitják, hogy illatától Jézus éledjen. Bonomi Buda környéki németektől azt jegyezte föl, hogy a Kálváriára menő Jézust egy pékműhelyből kiáradó kenyérrillat erősítette. Az abaligeti németek nagypénteken mindig sütnék egy kenyeret, mert Jézus ennek illatától támad föl (Andrásfalvy B. gyűjt.). A Csanád megyei németek Karfreitaglaibchen-jét ill. Karfreitagmischel-jét következő Nagypéntekig őrzik, mert szerencsét hoz a házra⁸. Sokatmondó bolgár analogia: a razgradi, mohamedán, eltörökösödött bolgárok a haláleset évében minden csütörtökön tésztát sütnék, mert sütés közben -hitük szerint- illata elér a halottig⁹.

Nagypénteken nem szabad mosni, mert egy asszony mosott, kiöntötte a vizet, és a nehéz keresztet vivő Jézus azon elcsúszott. Ezért még a mosdóvizet is vödörbe gyűjtik aznap. A kedd-pénteki, s főként nagypénteki mosási tilalom országosan ismert, de a mosó-, mosdóvíz kiöntését tilalmazó ilyen legendai indoklásra másutt nem találtam.

Nagypénteken reggel szótalán vizet hoztak a Dunáról, abban mosdottak, majd felöntötték a tetőre, minél magosabbra: olyan nagy legényhez megy férjhez az eladó lány. A szokás első fele közismert, a mosdóvíz ilyen kezelése nyilván az előbb említett hiedelemmel függ össze; jósló jellege a különleges.

A nagypénteki mosakodást azért végzik, mert az Úrjézust mikor holtan levették a keresztről, bedobták egy folyóba. Csak meglehetősen távoli analógiákat találtam: a dusnoki (Bács m.) katolikus „rácok” nagypéntek hajnalán a hídon átmelve, a Vajas túlsó partján mossák le bűntől származó betegségeiket. Legendájuk szerint az Olajfák hegyét Jeruzsálemtől elválasztó Kidron (Cedron) patakba az üldözött Jézus beleesett, de a patak kövei megpuhultak¹⁰. Másik dusnoki variáció szerint azért mennek a Vajas túlsó oldalára, mert Jézust is úgy vonszolták át a Cedron patakán¹¹. A Veszprém megyei Bársonyos (zirici járás) magyar lakosai annak emlékezetére mosdanak Nagypénteken, hogy Jézust beletaszították a

⁵ V.ö. Bálint 1973, 64-65.

⁶ Ezt a kiegészítést is a szegedi, 1998. okt. 7-i konferencián kaptam, ezúton is köszönöm.

⁷ Pócs 1964, 243 skk; Bosnyák 1986., 242,248-9; Bálint S., 1978/79,III.261.

⁸ Bálint 1973, 260-261.

⁹ Kiss 1988, 152.

¹⁰ Bálint 1973,216. Szilágyi Istvántól kapott szíves szó-, és levélbeli tájékoztatás szerint Jeruzsálemben az Olajfák hegye és a Kálvária közötti Cedron patakban mutatják Krisztus lábnymát a meder kövein (ld. megpuhultak!). A hely fölkeresése teljes búcsúval járt. Ez a középkori (és továbbélő) paraliturgikus áhitatforma később a kálváriákhoz (is) kapcsolódhatott. Erre vonatkozó dolgozata időközben megjelent: Vasi Szemle 55, 206-222, 2001 (A nagypénteki mosakodás kereszténysége).

¹¹ Kiss 1988, 85.

*Cedron patakjába*¹² Föltehető másik gyökerére Bálint Sándor figyelmeztet: a késő középkori-barokk apokrif ferences hagyomány szerint (az apokrif kifejezést ő használja!) mikor Jézust a Gecsemáné kertből Jeruzsálembé vezetik, bedobják a megáradt Cedron patakba (más változat szerint: kényszerítik, hogy gázoljon át a megáradt patakon)¹³. *Avval, hogy a halott Megváltót dobták volna vízbe, másutt nem találkoztam.*

Fagyosszentek ill. Orbán napi fagy esetén nem mennek procecióval az Orbán szoborhoz, nem szentelik borral, hanem gúnyolják. *Ezt a dávodiak úgy mesélik, mint amit a szomszédos Csátalja németjei csináltak, ott valóban volt a háború utánig Orbán szobor a szőlők szélén. Ezt az adatot csak analógiaképpen, és a szokás kifejezetten apokrif-obscén jellege miatt idéztem itt, Dávodon nincs, nem is volt Orbán szobor. Analóg recens adatok hajósi, móri németektől ismertek.*

Kisasszony hajnalán, napkeltekor a napban kápolnát, és a Szűzanyát lehet látni kisfiával. *Pünkösdhöz kötve Gönczi Ferenc jegyzett fel hasonló hagyományt Lickóvadamoson: a napkeltét tál vízben figyelve látják „ahogy ringattya a Mária a fiát”¹⁴. Kisasszony nap hajnalához kötődik (Mária, Jézus, ringatás-bölcső, muzsikálás) hasznosi (Heves m.), varsányi (Nógrád m.) látomás-monda szerint is¹⁵. Bálint Sándor tápai, Somló-vidéki, Ózd környéki, gyöngyöspatai, nagykátai, vásárosdombói hasonló adatokat említ¹⁶, Imre Mária is országos elterjedtségűnek mondja a hiedelmet¹⁷, de kápolna ezekben sehol nem szerepel.*

Aki aranyos pénteket kenyéren-vízen megböjtöli, három nappal előbb megtudja, mikor fog meghalni. *Ez a motivum („Ma aranyas péntek...Ki ezt elmondja...Bizon mondom, megjelentetem halálának óráját Három nappal azelőtt”¹⁸) archaikus imádságokban gyakran előfordul¹⁹, de azokkal kapcsolatban böjtölésről nincs szó.*

Házépítéskor a fundamentum sarkait szenteltvízzel meg kell szentelni, mert Szent Péter is így csinálta, és akkor Szent Péter kősziklájára építik a házat, „a szentőtvíz így megtartja”. *Ez utóbbinak nem találtam analógiáját.*

Mikor az Úr Jézus a földön járt, csak a bűbajos asszonyok adtak neki szálást, ezért kaptak tőle olyan hatalmat, hogy gyógyíthatnak is és ronthatnak is, ezért tudnák a napot is levenni az égből (de visszatenni nem tudnák, ezért nem próbálkoznak vele). (Var.: mikor Krisztust üldözték, ezek a tudósok rejtették el, ezért kapták hatalmukat). *Hasonló adatok Salamon és Bosnyák gyimesi gyűjtésében, Jászdózsáról, Zagyvarékasról és Bátyáról ismertek.*

Az egyik dávodi gyógyítóasszony egy mennykővel gyógyított, ezt a követ apostolok csuporá-nak is mondták. *A gyógyítóasszony az ötvenes években halt meg ,*

¹² Bálint 1973, 216-217.

¹³ Bálint 1973, 231.

¹⁴ Gönczi 1914, 253.

¹⁵ Manga 1962, 371-374. és Hoppál 1982, 222.

¹⁶ Bálint 1977, 268-9.

¹⁷ L. Imre 1988, 151/4. jegyz. Ld. még Új írás 16, 54, 1976. (Mezőkövesd).

¹⁸ Harangozó 1998, 11.-15.sz., Pusztina

¹⁹ Ld. pl. Erdélyi 1976, 63, 103, 105. sz. stb.; Harangozó 1998, 62-65, 84. sz. és saját gyűjtésemben (Hadikfalva-Érd, pénteki imádságban: Ma péntek, szent aranyas péntek / Krisztus mene kinnyára / Kinnyán esett esetje, stb. kézirat)

gondos utánjárással sem tudtam a kő nyomára jutni, egyikük azt állította, hogy koporsó-jába mellé tették. A 'csupor' névből következtethetően talán ez is neolith balta lehetett²⁰.

Lány szerelmi varázslása: (körömdarabka, haj összefőzve, leszűrve, háromszorra beadja) közben a fájdalmas Jézus tiszteletire 3 Miatyánkot imádkozik, és felajánlja, majd újabb 3 Miatyánkot a szépasszonyok tiszteletire. A *hiedelem-szokás első fele közismert, második fele az apokrif elem.*

Rosszul alvó gyerek anyja imádkozzék a hét alvó szentek tiszteletire²¹.

A hasznosi „Králi” néninek megjelent Szűzanya azt mondta, lesz egy arany (fűrész)bak, meg egy arany fűrész, avval „elfűrészelik a kijót” (=Sátán). Így is lett. Az 1989 utáni eseményekben e jövendölés beteljesülését látják.

A legutoljára eltemetettnek ott kell állni a temetőkapuban, addig kapus, míg újabb halottat nem temetnek el. Ez is általánosan ismert hiedelem-elem, a *dávodi változat talán abban különbözik a többitől, hogy elmondják: látták is és fölismerték a temetőkapuban őrtállót.*

A dávodi „Szenthel” -nél (*határbeli kút, két árova testvér Mária látomása, utóbb itt kápolnát építettek, ami mára már elenyészett*) állandóan nagy fényességet, világoSSágot láttak.

Két félárva gyerek, libaőrzés közben sírtak-ríttak, Sz.Mária odament hozzájuk, -"Én leszek édesanyátok", mutatott nekik egy nagyon szép almát, annak a fényessége elvágta a (gyermek) ujját, olyan fényes, örökös jel lett rajta, mint egy holdvilág, haláláig megvolt. A „jel” keletkezésének mondája a szokatlan elem.

Tyuksegg elkötésére használt lószórt, vagy a rongyot amivel nyomkodják, kereszt tövibe, vagy olyan fa tövibe ásták, ahol Mária megjelent, vagy valami csoda történt. Általában eresz alá, színcsorgásba, kerítés mellé ássák -az itt megjelölt helyek szokatlanok.

Legmegdöbbentőbbek az évenkénti emberáldozatról szóló történetek:

A szabadkai búcsúsok Máriagyűdön „minden évbe’ fölajánlottak egyet (maguk közül), hogy ne verje el a jég Szabadkát. Gyűttek négyszázan, ötszázan, meg még ezren is. És mindenki úgy készült el, hogy hátha ú lesz az, aki meghal. Mikor mi itt voltunk Gyűdön, akkor egy gyönyörű szép nagylány, 16 éves, egyetlen lánya volt az édesanyjának. Osztán csak megállt ott a templomajtóban, osztán egy szempillantás alatt meghalt” (BR, 74 é, 1974). “Szabadkán valami nagy dögvész volt és azok fölajánlották, hogy ha a jó Isten megengedi, hogy megszűnteti rajtuk ezt a nagy dögvészt, hát ők minden évbe’ elmennek Gyűdre és akit a jó Isten kedvesnek talál, vegye el közülük”. (Szabadkán lakott testvérétől hallotta PÁ 74 é.) “Elementek minden esztendőben Máriagyűdre. És Máriagyűdön a Szűzanyának fölajánlottak egyet, akit kiválaszott a jó Isten...hogyan szünjön meg a pestis betegség. És minden esztendőben, mikó elmentek Gyűdre... meg is halt közülük egy. Rosszul lett és meghalt. Ez így volt. (ZP, 47 é.) (Var.: hajadon lányt ajánlottak föl).

²⁰ Vö. Berde, 1940, 167-168 és 36-37. ábra.

²¹ Alvás és a hét alvó szentek tiszteletének összefüggésére utal Móra Ferenc is: (sokat alvó öreg ember mondja) „Látod, én már nagyon tisztolóm a hét aluvó szenteket”.... = Ének a búza-mezőkről 1927, II. 176

Eddig a bemutatásra szánt adatok. Hangsúlyozni szeretném, hogy nem „rögtönzésről” van szó, a kritikusabb tételeket ugyanazon elbeszélő ill. mások ismételtén, ugyanúgy mondták volt el, vagy a jelenlévők egyetértően, helyeslően hallgatták. (Szeretném köszönetemet elmondani minden kedves dávodi munkatársamnak, az azóta elköltözött Pásti Ágnes, Bőr Roza és Mintál Veronika néni emlékét tisztelettel őrzöm).

Természetesen, ezek az adatok nem egyforma „súlyúak”, némelyikhez részben, vagy halvány analógiák, mint láttuk, föllelhetők. Csokorba kötésüket az indokolja, hogy szokatlan, az átlagtól eltérő, „apokrif” jellegük és -úgy tűnik- Dávodon halmozottabb előfordulásuk jobban kidomborodjék.

Magyarázatukhoz, értelmezésükhöz a közvetlen környéken néztem körül: Bellosics Bálint Bács megyei, Jung Károly gombosi, Bosnyák Sándor bezdáni és Penavin Olga szlavóniai adataiban hasonló hiedelmeket nem találtam. (Jung Károly kérdésemre szóban is megerősítette ezt, ezúton is köszönöm). Mivel Dávod a magyar nyelvterület déli határa közelében fekszik, a hasonló helyzetű magyar etnikumokban végzett gyűjtéseket is átnézve sem a Baranyamegyei magyar néphagyományokban (Berze Nagy J.), sem Kiss Géza ormánysági monográfiájában, sem Gönczi F. nagy munkájában nem bukkantam – az említett kivétellel – analógiákra. A keleti irányban haladva Bálint Sándor Szeged vidéki nagy monográfiájában sem találtam hasonló adatokat. Román falvak szomszédságában élő nagykamarásiai, vésztőiek között sem hallottam hasonlót, Horváth István magyarórdi gyűjtésében sem bukkantam rá. Az egykori bukovinai Hadikfalva székelyei sem említettek ilyeneket, Gyimesből viszont kerültek elő párhuzamok. (A főlisoroltak közül Ormányság, Vésztő és Magyarórd protestáns, ami az összevetés megbízhatóságát csökkentheti). Az északi magyar nyelvhatár közelében, palócoknál Jászságban és Zagyvarékason találtam hasonló hiedelmekre²². Schneeweiss Serbokroatische Volkskundejában sem akadtam nyomára. Viszont Pócs Éva hívta föl figyelmemet²³ a bulgáriai Lesko (Blagojevgrad környékén) Szent Mihály arkangyal templomának XIX. sz-i freskórészletére. (1. kép.²⁴) Ezen látható, hogy az égről lehúzott, hold félig tehén-, félig ördög-szerű-lénnyé változik, duzzadó tőgyét a boszorkány dézsába feji. Ezt megerősíti Hadžijszki adata is²⁵: ..."die Wahrsagerinnen und Hexen, die den Mond herunterholen..." (Hasonló macedóniai hiedelem is ismeretes)²⁶. Antik előzménye: Horatius 17. epodusában a boszorkányok képességeiről szólva említi, hogy varázsigéikkel a holdat le tudják vonni az ég boltozatáról²⁷. Az Epistula V.45-ben már nem általánosságban, és témánk szempontjából sokkal pontosabban fogalmaz: .

²² Benkóczy1905, Gulyás 1976, Pócs 1964.

²³ Szíves segítségét ezúton is köszönöm.

²⁴ A szerzőnő szíves írásbeli engedélyével közlöm.

²⁵ Hadžijski, Ivan: Lebensweise und seelische Eigenart unseres Volkes I.-II. Sofia (1940,1943). cit. Scharankov,E. : Feuergehen, Stuttgart, 1980, 23.

²⁶ Georgieva Ivanicska 1983. Ljupčo S. Risteski néprajzkutató (Prilep, Macedónia) Pócs Évával szóban közölte, hogy a macedón boszorkány (vestica, mamnica) egyik fajtája lehúzza a holdat és megfeji.

²⁷ „Künste, die von früheren oder späteren Autoren immer wieder erwähnt werden”. J.C. Baroja 1967, 50. Erre az adatra is Pócs Éva hívta föl figyelmemet, köszönöm.

...Quae sidera excantata voce Theessala
Lunamque coelo diripit...

A középkori egyházatyák (Ambrosius, Hrabanus Maurus, Yorki Egbert, Caesarius, Martinus de Braga) is hadakoztak e pogány, római eredetűnek tartott hiedelem ellen²⁸. Égítetek elablása és jószándékú tudós révén visszahelyezése népmeséiből, s azok zürjén, nyenyec, ezra-mordvin párhuzamaiból közismert.

Furcsa az „apokrif” hagyományok ilyen halmozódása Dávodon, de különös az összehasonlítások majdnem teljes eredménytelensége is. (Ez lehet, hiányos anyagismeret, vagy -gyűjtések következménye is). Mint láttuk, két esetben a hagyomány német-, egy esetben déli-szláv eredete valószínűsíthető. Egyetlen gyöngö kapaszkodót kínál talán még a község története. Az egyik följegyzés a községbe települt pravoszláv szerbek 1764. évi távozását így említi: „post expulsionem Sysmaticorum”. Kérdés, milyen népesség és felekezet értendő a skizmatikusok alatt?²⁹ Talán elképzelhető, hogy ezek révén kerülhettek általam kevésbé ismert pravoszláv-³⁰, vagy esetleg bogumil eredetű elemek a magyar néphitbe. Ez utóbbi lehetőségre Bálint Sándor is utalt³¹, Jung Károly ismert tanulmánya³² is följosogít, s a kenyérsütéssel ill. égítet-levétellel kapcsolatos bolgár, macedón és thesszáliai hiedelem-párhuzam is megerősítheti.

Irodalom

BAROJA, Julio, Caro

1967 *Die Hexen und ihre Welt*, Stuttgart, 1967, 50. (ford. S. és B. Hübner)

BÁLINT Sándor

1973 *Karácsony, húsvét, pünkösöd*, Budapest.

1975 *Szeged reneszánsz kori műveltsége*, Budapest.

1977 *Ünnepi kalendárium, I.-II.* Budapest.

1978/79 *A szögedi nemzet (A szegedi nagytáj népelete)*, III. Szeged MFMÉ 2.

BELLOSICS Bálint

1899 Délvidéki babonák, *Ethnographia* 10, 204-313

1904 Baranya megyei sokac babonák, *Ethnographia* 15, 216-218

1904 Adalékok hazai szerbjeink néphitéhez, *Ethnographia* 15, 275-278, 316- 318

BENKÓCZY Emil

1905 Nógrádmegyei babonák, *Ethnographia* 16, 102-103

BERDE Károly

1940 *A magyar nép dermatológiája*, Budapest.

BERZE-NAGY János

1988 *Baranyai magyar néphagyományok*, Pécs

---

²⁸ Harmening 1979, 250. skk. (Ezt az adalékot is Pócs Évának köszönöm.)

²⁹ Silling István figyelmeztetett arra, hogy éppen a katolikus délszlávokat (sokacok, bunyevácok) nevezik egyes források schismaticusoknak. Megjegyzését ezúton is köszönöm.

³⁰ Orosz 1993, 50-51, 54. skk. Igen érdekes, hogy az orosz pravoszlávia apokrif történeteit óbolgár-ószláv eredetűnek tartják a kutatók.

³¹ Bálint S. 1975, 30; ld. még Makkai-Mezey 1960, 337/352. jegyzet.

³² Jung 1989

BOSNYÁK Sándor

1982 A gyimesvölgyi magyarok hitvilága. *Folklór Archívum* 14, 68-157.

1986 Bezdán néphite a Bosnyák nemzetiség emlékeiben I. *Cumania* 10, 485-512.

DÖMÖTÖR Ákos

1992 A magyar protestáns exemplumok katalógusa, *Folklór Archívum* 19.

ERDÉLYI Zsuzsanna

1976 *Hegyet hágék, lőtőt lépék* (Archaikus népi imádságok) Budapest.

FEHÉR Zoltán

1975 Bátya néphite. *Folklór Archívum* 3.

GÖNCZI Ferenc

1914 Göcsej Kaposvár.

GRYNAEUS Tamás

1991 „Oszlassa erdőre, mezőre, vízre, rétre!” (Megelőző-gyógyító imádságok és ráolvasások Dávodról), in: HALÁSZ Péter szerk.: *A Duna menti népek hagyományos műveltsége*, Budapest, 613–618

1992 A Csöpörke tó mondájának folytatása, *Szegedi műhely* 121-2, 31.

1993 Dávodi ragadványnevek *Magyar nyelvjárások* 157-184, 31

GRYNAEUS Tamás–SZABÓ László Gy.

1993 Növények ismerete és használata Dávodon (Bács-Kiskun m.). I-II. *Gyógyszerészet* 1993, 29-36, 85-92, 36.

GULYÁS Éva

1976 Jászdózsai hiedelmek. *Folklór Archívum* 4.

HARANGOZÓ Imre 1998

„Krisztusz háze arangyos...” (Archaikus imák, ráolvasások, kántálók a gyimesi és moldvai magyarok hagyományából) Ujkígyós.

HARMENING, Dieter

1979 *Superstitio*. (Überlieferungs und theoriegeschichtliche Untersuchungen zur kirchlich-theologischen Aberglaubensliteratur des Mittelalters) Berlin.

HOPPÁL Mihály

1983 Varsányi hiedelmek *Folklór Archívum* 14, 222-247.

HORVÁTH István

1971 *Magyarózdai toronyalja*, Kolozsvár.

L. IMRE Mária

1998 Szűz Mária dajkája, in: BARNÁ Gábor szerk.: *Szentemberek*. Szeged–Budapest, 149-159.

IVANICKA, Georgieva

1983 *Balgarszka narodna mitologija*, Szofia (Nauka i iszkusztvo)

JUNG Károly

1978 Az emberélet fordulói (Gombosi népszokások), Újvidék.

JUNG Károly

1989 A világtéremtés dualisztikus (bogumil) legendáinak kérdéséhez (Öszszehasonlító kelet-közép-európai kozmogóniai problémák), *Létünk* 9, 171-205.

KISS Géza

1937 *Ormányság*, Budapest.

KISS Mária

1988 *Délszláv szokások a Duna mentén*, Budapest.

MAKKAI László–MEZEY László

1960 *Árpád-kori és Anjou-kori levelek (XI – XIV. század)*, Budapest.

MANGA János

1962 A hasznosi tömegpszichózis *Ethnographia* 73, 353-388

OROSZ György

1993 A pogány-keresztény vallási szinkretizmus kérdései a nagyorosz egyházi népelemek tükrében, *Studia Academica Nyíregyháziensis .tom. II.* 1-97

PENAVIN Olga

1988 *Népi kalendárium*, Újvidék

PÓCS Éva

1964 Zagyvarékas néphite, *Néprajzi Közlemények* 9,3.-4.

SALAMON Anikó

1987 *Gyimesi csángó mondák, ráolvasások, imák*. Budapest.

SCHNEEEWEISS, E.

1961 *Serbokroatische Volkskunde I.*, (Volks Glaube und Volksbrauch) Berlin.

SZILÁGYI István

2001 A nagypénteki mosakodás kereszténysége. *Vasi Szemle* 55, 206-222.

Grynaeus Tamás

Apocryphal Elements in the Folklore of the Village, Dávod

The author introduces some traditions in Dávod, which differ from the biblical, church traditions related or unrelated to certain feasts.

On Christmas Eve people make big fire to keep warm the Jesus Child. On the midnight mass the cantor is allowed to sing a popular song, too. The saw and the hatchet put under the Christmas table must be taken away on New Year's Day, as St. Joseph had to escape at that time. According to the people, from the smell of the bread baked on Good Friday the suffering Saviour recovers his strength. Water for washing mustn't be poured out because Jesus slipped on it. Those who fast on Golden Friday will know the time of their death three days before it. On the birthday of the Blessed Virgin Mary a chapel or Virgin Mary herself can be seen in the rising sun. The foundation of the house under construction is sprinkled with holy water to make it built on the rock of St. Peter. Only the so called magic women helped the wandering Jesus on the Earth, so they got certain healing power. In love magic they say three Lord's Prayers, at the bed of a bad sleeper they pray to the seven Sleeping Saints. The author also introduces the traditions of the sacred well and the tradition of human sacrifice on the pilgrim feast of Máriagyud. Most of these customs wear the effects of the neighbouring Slavic, German ethnic groups and late medieval Bogomil effects.

Freskórészlet, XIX. sz. Lesko (Bulgária, Blagojevgrad mellett), Szent Mihály arkangyal (Szv. Arhangel Mihail) temploma. (in: Ivanicska Georgieva, 1983)